

Sadržaj

Događaji

Saopćenja za javnost

Mediji o medijima

Konkursi

Linija za pomoć novinarima

Pet elemenata klevete i pet savjeta novinarima

Piše: Mehmed Halilović

Osnovne značajke Zakona o parničnom postupku za medijske profesionalce

Piše: Nives Abdagić

Ako je novinarski prilog pripremljen u skladu s etičkim standardima, gotovo je sigurno da će sudovi na odgovarajući način zaštititi slobodu izražavanja, novinare i medije

Intervju sa Vesnom Alaburić

Šta dekriminalizirana kleveta znači za finansijsku održivost istraživačkog novinarstva?

Piše: Amarildo Gutić

Sloboda izražavanja ili kleveta?

Piše: Biljana Radulović

Kako se zaštititi od tužbi za klevetu?

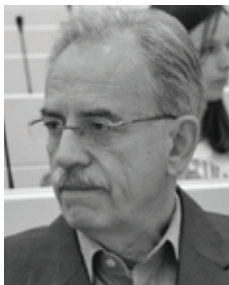
Za više od 15 godina primjene važećih zakona o zaštiti od klevete, tužbe za klevetu u BiH i dalje često služe kao sredstvo za obračun sa novinarima, što ima izuzetno obeshrabrujući efekat na rad novinara posebno u manjim sredinama i lokalnim medijima. Pored toga, ne postoji pouzdan podatak o ukupnom broju kao ni o ishodima sudskih procesa u predmetima klevete. U dosadašnjoj primjeni zakona o zaštiti od klevete u sudskim postupcima najviše su sporne odluke o privremenim zabranama objavljivanja, medicinskim vještačenjima ili slobodnoj procjeni nematerijalne štete, te određivanje visine obeštećenja.

Prema podacima Linije za pomoć novinarima, u predmetima klevete u BiH najviše je presuda protiv medija a jedan od osnovnih razloga jeste nerazumijevanje razlika između mišljenja i činjenica te neupućenost u novinarske žanrove. Za novinare i medije sudski procesi zbog klevete su jako iscrpljujući, finansijski zahtjevni a novinari moraju ulaziti u pravne bitke i pri tome biti istrajni. Pogrešna primjena Zakona o zaštiti od klevete već godinama stvara direktan pritisak na novinare i medije i ugrožava pravo na slobodu izražavanja. Zbog toga je važno, kako za pravosudne tako i za medijske aktere, precizno razumijevanje i primjena standarda koje promoviraju Član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima te presude Evropskog Evropskog suda za ljudska prava u Strasbourg.

Ovaj broj E-novinar je prvo izdanje specijalnog serijala BHN online biltena koji se realizira u okviru zajedničkog projekta EU i Vijeća Evrope – Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi govora u medijima jugoistočne evrope (JUFREX). Kroz serijal od pet izdanja publiciraćemo stručna mišljenja i analize predstavnika pravosuđa, medijske zajednice, regulatora, te međunarodnih i lokalnih eksperata u oblasti medijskog prava i ljudskih prava.

Kako unaprijediti zastupanje novinara, urednika i izdavača i njihovu odbranu pred bh. sudovima od optužbi za klevetu, te kako unaprijediti sudsku praksu i procesuiranje slučajeva klevete na način koji će promovirati evropske vrijednosti? Za prvi broj specijalnog serijala E-novinar, o primjeni evropskih standarda u procesuiranju slučajeva klevete u BiH pišu pravnik i medijski ekspert **Mehmed Halilović**, sudija Općinskog suda u Sarajevu **Nives Abdagić**, novinar portala Žurnal.info **Amarildo Gutić**, advokatica iz Bijeljine **Biljana Radulović**, a razgovarali smo i sa pravnicom i međunarodnom eksperticom **Vesnom Alaburić**.

Arman Fazlić, urednik E-novinar

Pet elemenata klevete i pet savjeta novinarima

Piše: Mehmed Halilović

Kad bi na ulicama naših gradova proveli anketu o tome koliko znamo o kleveti i o uvredi, ne sumnjam da bi odgovor bio uglavnom pozitivan. Kako da ne, svi to znamo, kao što „znamo“ i sve drugo, bilo da je riječ o politici, ekonomiji, historiji, ekologiji... a da i ne govorim o sportu. Ali, ako bi trebalo opisati i definisati te pojmove, ne vjerujem da bismo dobili tačne odgovore. Čak ni od novinara koji su stekli vlastita iskustva u sudskim procesima.

Kako se onda suočiti s ovim izazovom i kako izbjeći tužbe za klevetu? Pokušaću da dam neke najvažnije i najjednostavnije savjete na osnovu tumačenja Zakona (o zaštiti od klevete) i iskustva koja sam imao i kao novinar i kao ombudsman.

Šta su kleveta i uvreda?

Dakle, kako opisati klevetu i uvredu? To dvoje nije isto i ne treba ih miješati, što većina novinara čini. Kleveta i uvreda čak nisu ni regulisani u istom zakonu. Za klevetu postoji posebni zakoni (zakoni o zaštiti od klevete), dok se za uvredu sudi na osnovu Zakona o obligacionim odnosima. Zakoni o zaštiti od klevete su na nivou dva entiteta (FBiH i RS), te posebni za Brčko Distrikt koji je uglavnom kopija dva entitetska zakona.

Za utjehu treba kazati da ta razlika o kleveti i uvredi u početku nije uvijek bila jasna ni sudijama, što potvrđuje nekoliko sudskih procesa u kojima su sudovi istovjetne slučajeve tretirali jednom kao klevetu i drugi put kao uvredu. Fokusirajmo se ovog puta samo na klevetu, jer ima neuporedivo veći društveni i medijski značaj.

Definiciju klevete nije teško pronaći u našim zakonima (član 6. Zakona u FBiH, odnosno 5. Zakona u RS). Kad se one pažljivo pročitaju vidljivo je da imaju pet osnovnih elemenata bez kojih nema klevete: 1) „iznošenje/pronošenje neistinite činjenice“ (FBiH), odnosno „iznošenje/pronošenje nečeg neistinitog“ (RS i BD); 2) šteta (koju trpi fizičko ili pravno lice); 3) identifikacija oštećenog; 4) prenošenje trećim licima i, konačno, 5) namjera ili nepažnja.

Da bi nešto bilo kvalifikovano kao kleveta moraju, dakle, biti ispunjeni svih pet uslova. Analizirajmo svaki od ovih elemenata.

„*Neistinite činjenice*“. Način na koji je opisan prvi među ovim elementima („iznošenje/pronošenje neistinite činjenice“ (FBiH), odnosno „iznošenje/pronošenje nečeg neistinitog“ (RS i BD) nije najsretniji zbog leksičkih i logičnih razloga. Pojam „neistinite činjenice“, koji se nalazi u federalnom zakonu, svakako spada u ono što su pravници još u rimskom pravu nazivali *contradictio in adiecto* (protivrječnost u pojmovima, figurativno – „okruglo pa na čoš“, „drveno željezo“). Isto tako, izraz izražavanje/pronošenje „nečeg neistinitog“ (u zakonima RS i BD) otvara mogućnost gotovo bezgraničnih tumačenja po vlastitom izboru. Ako te primjedbe ipak ostavimo po strani, jasno je na šta se misli – na neistinite tvrdnje i na lažne informacije.

Za objavljene lažne informacije („neistinite činjenice“) predviđena je zakonska odgovornost. Za vrijednosni sud (mišljenje) odgovornost ne postoji, iako i te kvalifikacije (kao što su - idiot, fašista, diktator i slično) moraju imati neku činjeničnu osnovu. Takve činjenice ne treba dokazivati jer su one općepoznate (to mogu biti javnosti poznate izjave tužitelja, eventualno krivični postupci, presude itd)

Događaji

30.03.2018.
[Ekonomski pritisci najčešća forma pritiska na medijske profesionalce u BiH](#)

29.03.2018.
[Javni servisi u predizbornoj kampanji 2016: BHRT izvještavao ujednačeno, RTRS i FTV pristrasni](#)

22.03.2018.
[Indeks klijentelizma u medijima negativan za sve zemlje Jugoistočne Evrope, BiH na začelju](#)

20.03.2018.
[Slobodni i fer mediji mogu doprinijeti poštenim izborima](#)

Saopćenja za javnost

23.03.2018.
[Stop cenzuri i pritiscima na BHRT-u](#)

01.03.2018.
[Osuda napada na ekipu BHT1 u Tuzli tokom protesta demobiliziranih boraca](#)

21.02.2018.
[Saopćenje povodom fizičkog napada na Nedžad Latića](#)

Mediji o medijima

21.03.2018.
[Prodaja radijske frekvencije RTV Istočno Sarajevo nezakonita?](#)

15.03.2018.
[Dragan Bursać dobitnik nagrade European Press Prize 2018](#)

14.03.2018.
[UO BHRT izabrao urednike informativnog programa i dokumentarnog programa BHT 1](#)

07.03.2018.
[Vijeće Evrope: nove smjernice o medijskom pluralizmu i transparentnosti medijskog vlasništva](#)

Za objavljene lažne informacije („neistinite činjenice“) predviđena je zakonska odgovornost. Za vrijednosni sud (mišljenje) odgovornost ne postoji, iako i te kvalifikacije (kao što su - idiot, fašista, diktator i slično) moraju imati neku činjeničnu osnovu. Takve činjenice ne treba dokazivati jer su one općepoznate (to mogu biti javnosti poznate izjave tužitelja, eventualno krivični postupci, presude itd).

Copy paste vještačenja

Šteta. Ovaj elemenat je sastavni dio klevete bilo da se radi o pravnom ili fizičkom licu. Naravno, pravno lice može imati samo stvarnu, materijalnu štetu, dokazivu ili pretpostavljenu (buduću), dok fizičko – nematerijalnu. U sudskoj praksi u BiH vrlo je mali broj tužbi pravnih lica za klevetu i njihovi su odštetni zahtjevi uglavnom dosta visoki (od nekoliko desetina do nekoliko stotina hiljada KM). U početku sudske prakse u BiH bili su vrlo visoki i odštetni zahtjevi fizičkih lica za duševne boli i narušavanje ugleda, ali su sada znatno manji (od hiljadu do nekoliko hiljada KM).

Kako se utvrđuje duševna bol fizičkih lica? Sudska praksa nije ujednačena u BiH: dok jedni sudovi prihvataju zahtjeve tužitelja da se obavi medicinsko vještačenje (s namjerom da svoje „patnje“ predstave što većim!), drugi sudovi to čine sami cijeneći sve okolnosti svakog slučaja, što preporučuje i Evropski sud za zaštitu ljudskih prava. Izvještaji sudskih vještaka međutim često su pisani na principu copy-paste tehnike i isključivo na osnovu izjava oštećene osobe datih često i nakon nekoliko mjeseci pa i godina!

Moja je preporuka: ako ste tuženi i ako tužitelj, odnosno njegov/njen zastupnik traži medicinsko vještačenje pa vas sud pita da li ste saglasni – obavezno to odbijte. A ako tužitelj insistira, tražite da se to obavi na trošak tužitelja. Imate na to pravo.

Identifikacija oštećenog. To mora biti očigledno, iako to ne znači da identifikacija mora biti po imenu. Ako je na osnovu svega jasno da je u pitanju upravo određena osoba (identifikovana je firma, funkcija, opis dužnosti koje ta osoba ima i tome slično), to bi moglo biti dovoljan razlog za tužbu ukoliko su ispunjeni i ostali uslovi.

Pažnja: treba se u medijskim priložima čuvati uopćenih kvalifikacija – kao što su, recimo, korumpirani ljekar, sudija, ili direktor... U malim sredinama sa dva ili tri ljekara, četiri ili pet sudija itd, moglo bi se dogoditi da vam stigne tužba svakog od tri ljekara, svakog od četiri suca... Treba se čuvati i fotografija iz arhive ukoliko su ilustracija za sadržaj koji bi mogao imati elemente klevete. Ako u potpisu slike piše da „huligani haraju na našim stadionima“ a na slici se vide ljudi koji nisu huligani već publika koja skače i slavi gol, publika koju znamo i vidamo u našoj sredini, svako od njih mogao bi podnijeti tužbu. Jasno je da se mogu prepoznati i da mogu trpjeti štetu zbog konteksta u koji su neopravdano smješteni...

Preuzimanje objavljenih informacija

Treća lica. Ovaj elemenat pretpostav-

Pažnja: treba se u medijskim priložima čuvati uopćenih kvalifikacija – kao što su, recimo, korumpirani ljekar, sudija, ili direktor... U malim sredinama sa dva ili tri ljekara, četiri ili pet sudija itd, moglo bi se dogoditi da vam stigne tužba svakog od tri ljekara, svakog od četiri suca...

Konkursi

Pisac/urednik na BHS jeziku, Sarajevo (UNICEF)

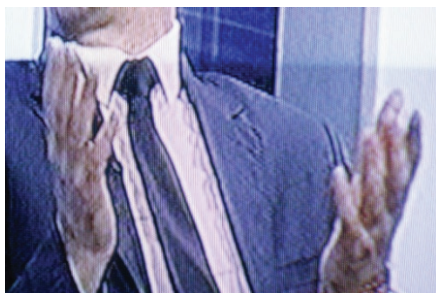
Rok za prijavu: 06.04.2018.

Pisac/urednik na engleskom jeziku, Sarajevo (UNICEF)

Rok za prijavu: 06.04.2018.

Običan radio d.o.o. Mostar traži novinara.

Rok za prijavu 08.04.2018.

Linija za pomoć novinarima

Aktuelni slučajevi:

1. Nedžad Latić - novinar i publicista - fizički napadnut 20. februara 2018. godine, ispred zgrade u kojoj živi, nakon izlaska iz džamije u kojoj je obavljao molitvu. Kako novinar navodi, napadač je neposredno pije toga obavljao poslijepodnevnu molitvu zajedno sa njim. Jedini poznat motiv je pisanje novinara Latića.

2. Ekipa BHT1 - 28. februara 2018. u Sarajevu, na protestima koje su organizovali demobilizirani borci, napadnuta je ekipa BHT1 od strane pojedinih boraca. Novinar Marko Divković i kamerman Enes Muratović verbalno su napadnuti. Također im je priječeno da će im uništiti opremu. Napadači su nastojali onemogućiti snimanje.

3. BHRT - Linija za pomoć novinarima je u proteklom periodu zaprimila 5 žalbi na neregularan i netransparentan rad Upravnog Odbora i Poslovnog odbora BHRT-a u vezi sa imenovanjima urednika na radiju i televiziji.

lja da je klevetnički sadržaj objavljen (iznesen ili pronosen, kako piše u našim zakonima). To je ključni link klevete s medijima, iako kleveta može postojati i ako nema nikakve veze s medijima – ako je izgovorena na javnom skupu, u određenom krugu lica, na javnoj tribini, ako hoćete – i u kafani... Ovo je ujedno i elemenat koji klevetu odvađa od uvrede. Treća lica mogu ali i ne moraju postojati u slučaju uvrede. Moraju u slučaju klevete.

Zašto se u našim zakonima spominju dvije radnje – iznošenje i pronošnje (prenošenje)? Prva, dakako, pretpostavlja objavljivanje vlastitih informacija, druga preuzimanje već objavljenih informacija iz drugih medija. Odgovornost naravno postoji i za preuzete informacije ukoliko sadrže klevetu. Šta više, iz sudske prakse poznati su slučajevi tužbi za klevetu protiv novinara i urednika koji su preuzeli tuđe tekstove/priloge a da nije ni bilo tužbe protiv onih koji su prvi objavili spornu informaciju. Tužitelj naime ima pravo da tuži onoga za koga smatra da mu je nanio najveću štetu/bol i to ne mora uvijek biti onaj koji je to prvi objavio.

Naravno, to ne znači da ne treba prenositi informacije drugih medija, ali dodatni oprez mora postojati uvijek kad god procijenite da bi takav sadržaj mogao biti kleveta. U takvim slučajevima najmanje što možete uraditi je da se obratite osobi o kojoj se piše i da zatražite njen komentar.

Kad su u pitanju informacije na društvenim mrežama i sam internet, nužni su pažnja i provjera najvišeg stepena.

Gube sve, ili dobijaju sve

Namjera i nepažnja. Za novinare i urednike ovo je najvažniji elemenat. Ako toga nema - gube sve, sa njim - dobijaju sve.

Na isti način kao i zakoni i sudske prakse u razvijenim demokratskim zemljama, bh. zakoni takođe omogućavaju uspješnu odbranu u sudskim procesima za klevetu ukoliko su autor/urednik/mediji postupali dobronamjerno i pridržavali se općeprihvaćenih profesionalnih standarda. Čak i u slučaju objavljivanja neistinih informacija koje su mogle nanijeti štetu fizičkom ili pravnom ulicu...

Ali, važno je znati da se i dobronamjernost i profesionalno postupanje ne cijene samo po postupcima do objavljivanja (sporne) informacije nego i nakon toga. Objavljivanja tačne informacije i ispravljanje netačne je obaveza koja nema vremenski i tehnički rok. Novinarska je dužnost objaviti istinitu informaciju, odnosno netačnu/neistinitu - ispraviti bilo kada.

Dobronamjernost i profesionalno postupanje se dokazuju i pred publikom i, ako dođe do sudskog procesa, u sudu. Što je taj elemenat očiglednije predstavljen publici, lakše ga je dokazati i u sudu. I obratno.

Suprotno ponašanje (nedobronamjernost i nepažnja) ne mogu se sakriti i uvijek imaju visoku cijenu.

—

Osnovne značajke Zakona o parničnom postupku za medijske profesionalce

Piše: Nives Abdagić

Jedan od zaključaka [seminara](#) za predstavnike pravosuđa i medija, o primjeni evropskih standarda u zaštiti od klevete, bio je i taj da je potrebno novinare i urednike kontinuirano educirati u smislu razumijevanja relevantne pravne tematike. Ovaj članak ima za cilj upravo to, dakle, novinarima i urednicima približiti osnove Zakona o parničnom postupku ("Službene novine Federacije BiH", broj 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15), a kako bi im se olakšalo učestvovanje u suđenjima u okviru parničnog postupka ili medijsko praćenje i izvještavanje o istim. Na odgovarajućim mjestima članak se referira i na odredbe Zakona o zaštiti od klevete Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 59/02).

Osnovne značajke Zakonu o parničnom postupku (ZPP)

Već u članu 1. ZPP propisuje da se ovim Zakonom određuju pravila postupka na osnovu kojih sudovi raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima, a u koje sporove nesumnjivo spadaju i sporovi po Zakonu o zaštiti od klevete. Razumijevanje osnovnih pravila ZPP-a je od iznimne važnosti za sve pripadnike medija, jer upravo odsustvo istog, po stanovištu autorice, često dovodi do pogrešnih zaključaka stranaka u postupku, njihovog nezadovoljstva, ali može dovesti i do pogrešnog izvještavanja javnosti o nekom suđenju. U tom pravcu često se mogu čuti i kritike na odluke suda, primjerice o pristrasnosti ili neznanju sudije, površnom odlučivanju i slično.

Dakle, Zakon o parničnom postupku predstavlja skup pravila po kojima sud u građanskopravnim sporovima provodi postupak sa ciljem da se doneše odluka o zahtjevu stranke koja je isti postupak pokrenula. To znači da parnični postupak pokreću stranke, konkretno tužitelj tužbom protiv tuženog, pa je neispravno govoriti da sud nekoga tuži ili provodi postupak protiv nekog. Sud je nezavisni organ trećeg stuba vlasti (pored zakonodavne i izvršne) koji ima pravo i dužnost da provede parnični postupak koji je stranka uredno pokrenula, ne upuštajući se na samom početku da li je pokretanje takvog postupka bilo i osnovano. Dakle, tužitelj u tužbi navodi da mu je tuženi povrijedio neko njegovo subjektivno pravo i traži od suda odgovarajuću zaštitu povrijeđenih prava. U postupcima zaštite od klevete tužitelj, prema navedenom, tvrdi da mu je tuženi nanio štetu ugledu iznošenjem ili pronošenjem izražavanja neistinitih činjenica (neistinitih informacija) identifikovanja tužitelja trećem licu, pa slijedom toga traži od suda zaštitu tako povrijeđenog prava. Tužitelj u tužbi mora da navede osnovne elemente tužbe koji su propisani članom 53. ZPP-a (određen tužbeni zahtjev, činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtjev, dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, naznaku vrijednosti spora i druge podatke koje mora da ima svaki podnesak), a da bi se tužba mogla smatrati urednom i podobnom za raspravljanje, te se samo uredna tužba dostavlja tuženom na odgovor. Tuženi je obavezan dati pismeni odgovor na tužbu u roku od 30 dana od dana prijema tužbe, a u odgovoru na tužbu tuženi će istaknuti moguće procesne prigovore, izjasniti se da li priznaje ili osporava postavljeni tužbeni zahtjev, te će ako osporava tužbeni zahtjev navesti i razloge zašto ga osporava, kao i činjenice na kojima zasniva svoje navode i dokaze kojima se utvrđuju te činjenice (član 71. ZPP-a). Ukoliko tuženi sudu u zakonom propisanom roku ne dostavi odgovor na tužbu izlaže se mogućnosti donošenja presude zbog propuštanja, a koju radi pravilnog razumijevanja ne treba smatrati sankcijom za tuženog jer se radi o presumpciji da je tuženi uredno zaprimio tužbu, da ju je pročitao i razmotrio, te da se slaže da sud odluči bez meritornog raspravljanja i bez

Tužitelj u tužbi mora da navede osnovne elemente tužbe koji su propisani članom 53. ZPP-a (određen tužbeni zahtjev, činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtjev, dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, naznaku vrijednosti spora i druge podatke koje mora da ima svaki podnesak), a da bi se tužba mogla smatrati urednom i podobnom za raspravljanje, te se samo uredna tužba dostavlja tuženom na odgovor.

daljih troškova postupka, pa iz tog razloga upravo i ne ulaže odgovor na tužbu i saglašava se sa donošenjem presude zbog propuštanja. Iz navedenog razloga neophodno je da tužba bude uredno dostavljena tuženom, kada zvanično parnica počinje da teče.

Dalji postupak se sastoji u održavanju pripremnog ročišta i ročišta za glavnu raspravu, te nakon toga donošenja presude.

Pripremno ročište ima za zadatak da razjasni sve procesne prigovore, da razjasni samu suštinu spora, da se identificiraju odlučne činjenice za presuđenje u konkretnom predmetu, da se razluče odlučne sporne od odlučnih nespornih činjenica, te da se predlože dokazi kojima će se utvrditi odlučne, a sporne činjenice.

Koje su to odlučne činjenice govori materijalno pravo. Tako će nam u predmetima zaštite od klevete upravo Zakon o zaštiti od klevete dati podlogu da utvrdimo koje su to odlučne činjenice za raspravljanje i utvrđivanje u cilju donošenja odluke (bilo procesne bilo meritorne), a svakako ne treba niti zaboraviti da se u našem pravnom sistemu Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda neposredno i direktno primjenjuje.

Materijalno pravo, dakle, u predmetima zaštite od klevete nameće sudovima da vode računa o sljedećim okolnostima:

- da su bitni elementi klevete: iznošenje/pronošenje neke neistinite informacije, identifikovanje oštećenog, postojanje štete, prenošenje trećim osobama, namjera ili nepažnja u prednjem postupanju
- da sud u smislu prednjeg treba praviti razliku između činjeničnih tvrdnji i vrijednosnih sudova
- da sud vodi računa o sukobljenosti dva prava-prava na privatnost/ugled i prava na slobodu izražavanja
- da pravo na slobodu izražavanja ima ograničenja koja moraju biti propisana zakonom, moraju slijediti jedan ili više legitimnih ciljeva i biti nužna u demokratskom društvu
- da se prilikom uspostave ravnoteže između prava na zaštitu privatnosti (ugleda) i prava na slobodu izražavanja moraju razmotriti slijedeći kriteriji:
 - a) da li je sporno izražavanje od doprinosna raspravi od općeg interesa
 - b) koliko je tužitelj (oštećena osoba) poznat u javnosti, da li je javna ili privatna osoba i kakvo je bilo njegovo ranije ponašanje
 - c) način prikupljanja informacija i njihova istinitost (postupanje u dobroj vjeri i na temelju tačne činjenične osnove)
 - d) kontekst, forma i posljedice objavljivanja
 - e) ozbiljnost zapriječenih sankcija

Kako je iz naprijed izloženog vidljivo sud ima zaista složen i ozbiljan zadatak pred sobom, te je dalje pitanje kako će sud utvrditi sve naprijed navedene odlučne činjenice.

Činjenice koje su relevantne za odlučivanje utvrđuju se putem dokazivanja (ukoliko su sporne), ali posebna napomena stoji u pravcu da sud odlučuje samo u granicama zahtjeva koji je postavljen u postupku, dakle, samo o onome što stranke traže i samo u okviru činjenica koje su stranke iznijele pred sud. To znači da sud neće po službenoj dužnosti, ne samo voditi postupak, nego neće niti istraživati činjenice, niti će pokušavati doseći potpunu istinu u konkretnom sporu. Sud će, naime, odlučivati samo na osnovu onoga što stranke iznesu pred sud, te na osnovu rezultata doka-

Činjenice koje su relevantne za odlučivanje utvrđuju se putem dokazivanja (ukoliko su sporne), ali posebna napomena stoji u pravcu da sud odlučuje samo u granicama zahtjeva koji je postavljen u postupku, dakle, samo o onome što stranke traže i samo u okviru činjenica koje su stranke iznijele pred sud. To znači da sud neće po službenoj dužnosti, ne samo voditi postupak, nego neće niti istraživati činjenice, niti će pokušavati doseći potpunu istinu u konkretnom sporu. Sud će, naime, odlučivati samo na osnovu onoga što stranke iznesu pred sud, te na osnovu rezultata dokaznog postupka, a na koji način će se doći do procesne istine koja se ne mora uvijek podudarati sa stvarnom istinom nekog životnog događaja.

znog postupka, a na koji način će se doći do procesne istine koja se ne mora uvijek podudarati sa stvarnom istinom nekog životnog događaja.

Radi navedenog treba ozbiljno shvatiti obavezu stranaka da iznesu sve činjenice na kojima zasnivaju svoje zahtjeve i da dokazima utvrde takve činjenice. Ono što ostaje zadatak suda je da nakon provedenih dokaza slobodno utvrdi da li je nekim dokazom zaista i dokazana činjenica koja se tvrdila ili je to izostalo. Pri prednjem stranke, dakle, predlažu i izvode dokaze, a ako sud iz rezultata dokaznog postupka ne može sa sigurnošću utvrditi da li neka odlučna činjenica postoji ili ne, primijenit će pravilo o teretu dokazivanja. Dakle, sud ne može odbiti odlučiti o nekom tužbenom zahtjevu jer smatra da za odlučivanje nije imao dovoljno sa sigurnošću utvrđenih činjenica, nego u tom slučaju mora primijeniti pravilo o teretu dokazivanja, a koje podrazumijeva da će ona stranka koja je bila dužna neku činjenicu dokazati, a u tome nije uspjela, snositi teret nedokazanosti i smatraće se da činjenica koju ona tvrdi ne postoji.

Proces utvrđivanja relevantnih, a spornih činjenica, provodi se na glavnoj raspravi jer upravo u tom stadiju parničnog postupka stranke izvode dokaze čitanjem isprava, saslušanjem tužitelja i tuženog (stranaka), saslušanjem svjedoka, vještačenjem, te uviđajem. Ukoliko stranke predlože dokaze radi utvrđivanja činjenica koje nisu bitne za odlučivanje ili su priznate, odnosno nesporne ili općepoznate, sud će odbiti provođenje takvih dokaza, pa u tom smislu treba posebno obratiti pažnju na razloge iz kojih sud odbija provođenje nekih dokaza. Prednje naročito jer je sud dužan da provede postupak ekonomično i efikasno, dakle, u što kraćem roku i sa što manje troškova, pa opravdano odbijanje provođenja nekog dokaza ne znači da sudija postupa nezakonito ili da onemogućava stranku da raspravlja, odnosno da je pristrasan i slično.

U konačnom sud na osnovu rezultata provedenog postupka donosi presudu i to na način da činjenice koje su utvrđene tokom postupka podvede pod odgovarajuće odredbe materijalnog prava (sudski silogizam), a što je kako se vidi iz izloženog složen i zahtijevan posao, naročito ako se ima u vidu da sudija piše i odgovarajuće obrazloženje sudske odluke koje ima višestruk značaj. Naime, iz obrazloženja presude tužitelj i tuženi saznaju razloge za usvajanje ili odbijanje tužbenog zahtjeva, dobijaju mogućnost da takve razloge pobijaju putem ulaganja pravnih lijekova (žalbe), pisanjem obrazloženja se smanjuje pretjerana arbitrarnost u sudovanju, a ne treba zanemariti niti utjecaj koje obrazloženja odluka imaju na edukaciju, te preveniranje nedozvoljenog ponašanja u sličnim situacijama. Od stručnosti i umiješnosti sudije ovisi s kojim stepenom uspješnosti će prednji zadatak biti obavljen, ali pri tome ne treba zanemariti i uslove i okruženje u kojem sudija obavlja svoju sudijsku dužnost.

Stranke nakon donošenja presude imaju pravo (pod zakonom propisanim uslovima) na ulaganje žalbe (redovni pravni lijek o kojem odlučuje drugostepeni sud-kantonalni sudovi u F BiH), te revizije (vanredni pravni lijek o kojem odlučuje Vrhovni sud Federacije BiH), uz napomenu da se, ukoliko drugostepeni sud potvrdi prvostepenu odluku ili je preinači, postupak pravomoćno okončava.

Zaključak

Kako je vidljivo iz naprijed izloženog, da bi se odlučilo o nekom tužbenom zahtjevu potrebno je provesti postupak koji u slučaju nedovoljnog razumijevanja njegovih normi može navesti na zaključke da sud postupa u korist jedne od stranaka u postupku, da je "u službi" neke od stranaka, da nije ispoštovano načelo nepristrasnosti, da su stranke onemogućene da raspravljaju i slično. Iz navedenog razloga svaki prosječan građanin bi se trebao upoznati sa osnovama parničnog postupka, a koja obaveza

Od stručnosti i umiješnosti sudije ovisi s kojim stepenom uspješnosti će prednji zadatak biti obavljen, ali pri tome ne treba zanemariti i uslove i okruženje u kojem sudija obavlja svoju sudijsku dužnost.

postaje naglašenija ukoliko se radi o stranci u parničnom postupku ili ukoliko se profesionalno izvještava o nekom parničnom suđenju. Ovaj članak je trebao poslužiti upravo tome, pri čemu je jasno da je parnični postupak dosta složeniji i konstantan je predmet izučavanja. Zaključno se želi još istaknuti da svima mora biti jasno da parnični postupak, sporovi građanskopravne prirode, uključujući i predmete zaštite od klevete, nemaju dodirnih tačaka (u procesnom i materijalnom smislu) sa krivičnim djelima, krivičnim postupkom, optužnicama, osumnjičenim, optuženim i osuđenim odnosno krivičnim sankcijama, dakle, sa suđenjima u krivičnopravnim stvarima, te da uvijek treba praviti jasnu distinkciju između ove dvije pravne oblasti i predmeta kojima se bave. Također se neophodnim ukazuje još jednom naglasiti da sud pred sobom u procesu suđenja ima dvije stranke sa jednakim pravima, te da je uloga suda da kao treća nepristrasna strana odluči o (ne)osnovanosti tužbenog zahtjeva, bez mogućnosti da pomaže bilo kojoj od strana u postupku ili da “stavlja u službu” jedne od njih.

—

INTERVJU

Ako je novinarski prilog pripremljen u skladu s etičkim standardima, gotovo je sigurno da će sudovi na odgovarajući način zaštititi slobodu izražavanja, novinare i medije

Sa Vesnom Alaburić razgovarao urednik E-novinar biltena Arman Fazlić

E-novinar: *Koje su to osnovne vrijednosti koje promoviše Evropski sud za ljudska prava, kada su u pitanju slučajevi i tužbe za klevetu? Gdje su granice slobode izražavanja prema ESLJP, i koji je to minimum principa koji se nastoji ispoštovati odlukama ovog suda?*

Alaburić: Evropski sud za ljudska prava štiti slobodu iznošenja i onih informacija i ideja koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju pojedince ili dio populacije. Kad se radi o raspravama o političkim i drugim temama od javnog interesa, granice slobode izražavanja su najšire. Zato iznošenje klevetničke tvrdnje ne mora nužno biti sankcionirano ako se radi o temi od javnog interesa i ako je novinar postupao u dobroj vjeri, sukladno pravilima novinarske profesije. U nekim situacijama, naime, novinar naprosto ne može pouzdano utvrditi da je informacija kojom raspolaže istinita, ali je važno da poduzme sve razborite radnje da informaciju provjeri.

Stajališta Evropskog suda mogli bismo sumirati tako da utvrdimo da istinita informacija o temi od javnog interesa uvijek oslobađa novinare i medije svake odgovornosti za štetu uzrokovanu takvom informacijom. Ako informacija nije istinita, a radi se o temi od javnog interesa, „odgovorno novinarstvo“ je obrana novinara i medija. Ako je novinarski prilog pripremljen u skladu s novinarskim etičkim standardima, gotovo je sigurno da će sudovi na odgovarajući način zaštititi slobodu izražavanja, novinare i medije.

E-novinar: *Postoji li način za unapređenje sudske prakse i procesuiranja slučajeva klevete u BiH, na način koji će promovisati Član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i primjenu standarda Evropskog suda za ljudska prava u Strasbourgu u zaštiti slobode izražavanja? Šta je ono što je bitno da znaju sudije koje rade na slučajevima klevete, a šta je važno za advokate koji zastupaju novinara/urednika/izdavača kao optuženu stranu?*

Alaburić: Svakako je najvažnije dobro poznavati praksu Evropskog suda za ljudska prava, ali i praksu sudova demokratskih zemalja. Važno je također imati na umu da se značenje neke sudske odluke može dobro shvatiti tek ako

Stajališta Evropskog suda mogli bismo sumirati tako da utvrdimo da istinita informacija o temi od javnog interesa uvijek oslobađa novinare i medije svake odgovornosti za štetu uzrokovanu takvom informacijom.

se poznaju okolnosti konkretnog slučaja, jer sudske sentence, koje često koristimo, u nekom kontekstu uopće nisu razborite u drugom kontekstu. Poznavanje prava i dobra priprema „obrane“ medija u činjeničnom smislu preduvjet su uspjeha u sudskom sporu.

Važno je, međutim, i ono što prethodi objavi medijskog priloga. Ako je novinar jako loše obavio svoju profesionalnu zadaću, ni najbolji advokat ne može uvijek njegove propuste „zakrpati“ u sudskom sporu. Zato valja educirati i novinare i urednike. Za početak je najvažnije da pre-

poznaju kojim tvrdnjama ulaze u zonu rizika od tužbe i da se već u pripremi priloga savjetuju s advokatom. Nerijetko o načinu prezentacije neke informacije ovisi mogućnost uspjeha u sudskom sporu.

E-novinar: *Iako ne postoji pouzdani podaci, stručnjaci procjenjuju se da je na bh. sudovima veliki broj procesa iz oblasti klevete. Poznato je i da su ishodi sudskih procesa u predmetima klevete uglavnom na štetu novinara/urednika/izdavača. Šta ove procjene i podaci govore o stanju slobode izražavanja u zemlji, a kakav je to indikator za rad pravosudnih institucija?*

Alaburić: Iz perspektive Hrvatske, broj medijskih sporova u BiH nije velik. U Hrvatskoj se takvi sporovi broje u tisućama. Ne smatram da broj sudskih sporova sam po sebi negira slobodu izražavanja. Mnoge demokratske zemlje prošle su, ili još uvijek prolaze fazu mnoštva tužbi protiv nakladnika i novinara. Visoki sudski troškovi, naknade šteta, a i posljedice iznošenja neprovjerenih tvrdnji za ugled medija doveli su do jačanja samoregulacije i strožih novinarskih etičkih standarda.

Ako novinari i urednici u strahu od kazni i naknada štete ne objavljuju informacije koje javnost ima pravo znati, može se govoriti o „zamrzavajućim učincima“ sudskih postupaka za slobodu medija. A to je već znak za uzbunu i upozorenje da nešto hitno treba promijeniti ili u zakonodavstvu ili u sudskoj praksi.

Činjenica da protiv BiH nisu pokretani postupci pred Europskih sudom za ljudska prava zbog povrede članka 10. Europske konvencije, osim u zanemarivom broju, dokazuje da novinari, urednici, mediji i njihovi advokati ipak smatraju da su sporovi završeni pred domaćim sudovima sukladno europskim standardima zaštite slobode govora.

E-novinar: *Koliko novinari i mediji mogu doprinijeti smanjenju broja tužbi za klevetu? Da li primjena etičkih principa i kodeksa izvještavanja može prevenirati tužbe za klevetu?*

Alaburić: Apsolutno da. Kao što sam već rekla, ako je novinar postupao u skladu s etičkim standardima, bit će zaštićen na svakom sudu. Ako ne odmah u prvostupanjskom postupku, na nekoj višoj instanci sigurno.

Ako novinari i urednici u strahu od kazni i naknada štete ne objavljuju informacije koje javnost ima pravo znati, može se govoriti o „zamrzavajućim učincima“ sudskih postupaka za slobodu medija. A to je već znak za uzbunu i upozorenje da nešto hitno treba promijeniti ili u zakonodavstvu ili u sudskoj praksi.

Šta dekriminalizirana kleveta znači za finansijsku održivost istraživačkog novinarstva?

Piše: Amarildo Gutić

Mediji u velikoj mjeri imaju mogućnost da utiču na svijest i kritičko promišljanje građana o određenim društvenim pojavama i problemima, a sama priroda medija i mehanizmi koje imaju na raspolaganju mogu znatno doprinijeti otvaranju i rješavanju brojnih društvenih pitanja od javnog interesa. Rečenica lijepo zvuči ali je gotovo pa fraza. Nerijetko će je izgovoriti i političar koji će koliko sutra tužiti medije i novinare koji kritički promišljaju o njegovom radu, odnosno „utiču na svijest i kritičko promišljanje građana“.

Razumljivo za političare, ali nerijetko i bh. sudovi zanemaruju stavove iz presuda Evropskog suda za ljudska prava poput one u predmetu „Lopez Gomez da Silva v. Portugal“:

“Granice prihvatljive kritike su šire u slučaju same ličnosti političara, nego kod privatnih osoba. Političar je neizbježno i svjesno otvoreniji za pomno ispitivanje svake njegove ili njene riječi i djela...i u skladu sa tim mora iskazati veći stepen tolerancije.“

Pitanje presumpcije nevinosti postao je „sklizak teren“ za novinare, ali i za sudove. Tako je nedavno donešena prvostepena presuda po tužbi u kojoj je tužitelj tvrdio da je oklevetan objavom informacije da je protiv njega podignuta optužnica. Iako je u tekstu navode o optužnici i sadržaju potvrdio portparol tužilaštva, a u međuvremenu je i počelo suđenje tužitelju, u obrazloženju presude navedeno je da „prezentiranom informacijom nije dovoljno naznačena presumpcija nevinosti tužitelja do okončanja postupka“. Ukoliko bi ta i takva presuda postala pravosnažna i postala dijelom sudske prakse bio bi to definitivni kraj bilo kakvom istraživačkom novinarstvu, koje se temelji na otkrivanju nezakonitosti i ukazivanju na njihove aktere uglavnom prije nego što nadležni istražni organi to uopće registriraju.

Novinari u BiH su pod stalnim pritiscima koji uveliko otežavaju njihov rad. Jedan od mehanizama sprečavanja novinara da rade svoj posao i uopšte objavljuju istinite, istraživačke sadržaje jesu upravo tužbe za klevetu, kako političara, tako i osoba iz njihovog okruženja. Hroničan nedostatak adekvatne podrške za proizvodnju nezavisnog, kvalitetnog medijskog sadržaja te tužbe dodatno otežavaju, kako zbog neujednačene sudske prakse, tako i zbog nerazumjevanja novinarskih formi.

Kada je prije 15 godina usvojen Zakon o zaštiti od klevete, iz zakonodavnih institucija uvjerali su javnost da tako žele zaštititi novinare i medije od krivične odgovornosti za klevetu, a pravosudna vlast je obećavala da presude neće biti usmjerene ka drakonskim novčanim kaznama i ugrožavanju opstanka medija. Čini mi se da u praksi nije baš tako. Zorno to pokazuje primjer gašenja sedmičnog magazina „Slobodna Bosna“, a sada slične probleme može imati on-line magazin Žurnal, jedan od malobrojnih medija u BiH koji produciraju istraživačke priče, što automatski znači da su pod pritiskom tužbi i enormnih odštetnih zahtjeva koji se u ovom trenutku kreću od tri pa do pedeset hiljada KM. Ne treba ni objašnjavati šta bi eventualne presude značile za ovaj neprofitni medij.

Možda je brutalno rečeno, ali to što je novinar napisao istinu, ne znači da neće biti osuđen za klevetu. Nažalost, u praksi je tako.

Istina, nisu svi mediji i novinari nevin i nepogrešivi u svojim tekstovima, kao što ni sve sudije nisu dobronamjerne i pravične. Zato moramo isključiti generalizaciju, ali na nekoliko primjera moguće je ukazati na probleme koje novinari i mediji imaju tokom procesa po tužbi za klevetu.

Sudovi se generalno žale da su „zatrpani“ tužbama za klevetu. U praksi još nema primjera da je neka tužba odbačena nakon podnošenja, odnosno dostavljanja odgovora na tužbu. Zaista je bilo slučajeva gdje tužitelj nije ponudio niti jedan dokaz ili argument za navodne netačne novinarske navode ili osnovu za klevetu. S druge strane u odgovoru tuženog je dostavljena dokumentacija koja dokazuje istinitost, ali tužba svejedno biva prihvaćena i zakazuju se ročišta.

Pretpostavka je da sudije nemaju vremena da prouče argumente za i protiv tužbe pa istu prihvataju i sve prepuste procesu, što u konačnici znači

Ako će egzistencija novinara i medija biti ugrožena zbog neujednačene sudske prakse i tumačenja principa slobode izražavanja, onda ima osnova za sumnju da je Zakon o zaštiti od klevete postao sredstvo za gašenje političarima “nepodobnih” medija.

dotatno trošenje sudskih resursa na održavanje ročišta i nepotrebne troškove.

Druga značajno sporna karakteristika tužbi za klevetu jeste angažman sudskih vještaka psihijatrijske struke, koji vještače o stepenu “duševne boli” tužitelja. Ne jednom, procjena vještaka temeljila se na vještačenju koje je obavljano šest pa i dvanaest mjeseci nakon objavljivanja za tužitelja spornog teksta. Ne treba biti stručnjak da se uoči kako su ti nalazi uglavnom rađeni „copy paste“ metodom. U jednom od predmeta po tužbi za klevetu vještak je u nalazu napisao da je tužitelj „bio vidno uznemiren, da je morao piti tablete, da je sedam dana bio lošeg raspoloženja“ kako je to utvrdio nakon 10 mjeseci. Na pitanja o vrsti i nazivu tableta koje je tužitelj koristio, ko mu ih je propisao, da li je dolazio na posao tih dana, vještak nije imao odgovora, osim da je napisao ono što mu je tužitelj rekao.

Sve više je primjetno da pojedine sudove u predmetima tužbe za klevetu, gotovo ne zanima da li je kleveta uopće postojala. Novinar uzalud dokazuje tačnost navoda, rasprava se usmjerava na “duševnu bol” nanijetu tužitelju nakon objavljivanja informacije, a da prethodno nije utvrđeno da li je klevete uopće bilo!?

U praksi je prisutna frustracija novinara koji u sudnici mora dokazivati svaki, pa i nebitan detalj teksta. Sudovi sve više zanemaruju pojam javnog interesa, a isto tako apsolutno je neujednačena praksa kada je u pitanju ocjena vrijednosnog suda. Sudovi su, ako se tako može reći, prilično konzervativni za ova pitanja.

Pitanje presumpcije nevinosti postao je „sklizak teren“ za novinare, ali i za sudove. Tako je nedavno donešena prvostepena presuda po tužbi u kojoj je tužitelj tvrdio da je oklevetan objavom informacije da je protiv njega podignuta optužnica. Iako je u tekstu navode o optužnici i sadržaju potvrdio portparol tužilaštva, a u međuvremenu je i počelo suđenje tužitelju, u obrazloženju presude navedeno je da „prezentiranom informacijom nije dovoljno naznačena presumpcija nevinosti tužitelja do okončanja postupka“. Ukoliko bi ta i takva presuda postala pravosnažna i postala dijelom sudske prakse bio bi to definitivni kraj bilo kakvom istraživačkom novinarstvu, koje se temelji na otkrivanju nezakonitosti i ukazivanju na njihove aktere uglavnom prije nego što nadležni istražni organi to uopće registriraju.

Rijedak je primjer koji se nedavno mogao čuti da je jedna sutkinja donijela presudu u korist novinara jer je, kako je navela, njihova strast kojom su branili izrečene navode u tekstu bila dovoljno uvjerljiva da tako postupi.

Podsjetilo je to na vrijeme početka primjene Zakona o zaštiti od klevete kada se tumačilo da niko neće biti osuđen čak i za izrečenu netačnost ukoliko pisanje nije bilo zlonamjerno, a temeljeno je na uvjerenju novinara da raspolaže tačnim informacijama.

No, u to vrijeme se, kako smo već naveli, uvjeralo i da novčane kazne neće biti previsoke, a sada su dovoljne dvije ili tri presude da finansijski unište medij.

Veliki broj tužbi, čak i kada ste potpuno u pravu ne garantuje oslobađajuće presude. Pojedini lokalni sudovi ipak sude pod političkim pritiskom i pod uticajem su tužitelja, pogotovo ukoliko je utjecajan u toj sredini. Sutkinja jednog Osnovnog suda u Republici Srpskoj gotovo je priznala da je presudu u korist tužitelja po tužbi za klevetu donijela u njegovu korist, istina znatno umanjenu u odnosu na odštetni zahtjev, samo zato jer je tužitelj izuzetno moćan na tom području. Dakle znala je da nema osnova za takvu presudu. Srećom, drugostepeni sud nije bio imao ni straha ni dileme, te je presudu poništio i odbacio tužbeni zahtjev.

Sve prethodno navedeno nema namjeru, ponovimo, unaprijed amnestirati novinare od odgovornosti za napisano. Naravno da se trebaju poštovati pravila novinarske etike kao pretpostavka uspješne odbrane po tužbama za klevetu. Naravno da trebaju imati senzibilitet u smislu presumpcije nevinosti, ali ne treba da strepe od toga koji ti sud sudi, ko je predmetni sudija i koliko je „moćan“ tužitelj. Ako će egzistencija novinara i medija biti ugrožena zbog neujednačene sudske prakse i tumačenja principa slobode izražavanja, onda ima osnova za sumnju da je Zakon o zaštiti od klevete postao sredstvo za gašenje političarima “nepodobnih” medija.

Prije donošenja Zakona o zaštiti od klevete, postojala je krivična odgovornost novinara i medija, ali su uglavnom okončavane oslobađajućim ili manjim dijelom uslovnim kaznama. Presude dakle nisu ugrožavale egzistenciju medija i njihovih zaposlenika. Informacije radi, u 20 zemalja Evropske unije, kleveta se još uvijek tretira kao krivično djelo.

Sloboda izražavanja ili kleveta?

Piše: Biljana Radulović

“Kada bih morao da odlučim da li je bolje imati vladu bez novina ili novine bez vlade, ni trenutak ne bih oklijevao da odaberem ovo drugo.”
(Tomas Džeferson 1787)

Kada bih morala da opišem prvu asocijaciju na klevetu, to bi bio Emil Zola. Ljudska gromada i njegovo pismo „J'accuse“ (Optužujem).

„Nisam želio da moja zemlja ostane u laži i u nepravdi. Mogu me ovde i osuditi. Jednog dana, Francuska će mi zahvaliti što sam pomogao da se spase njena čast.“

Oficiru jevrejskog porijekla, Alfredu Drajfusu, 1894. godine, suđeno je za izdaju. Na osnovu lažnih dokaza, osuđen je na doživotnu robiju.

Emil Zola je u svom pismu predsjedniku Francuske, optužio reakcionarne predstavnike vojske koji su se poslužili lažnim dokumentima u želji da prikriju pravog krivca i krivcem proglasili oficira Alfreda Drajfusa. Emil Zola je osuđen na godinu dana zatvora zbog klevete i 3.000 franaka novčane kazne, a direktor Orora (l'Aurore) na 4 mjeseca zatvora i 3.000 franaka novčane kazne. Da bi izbjegao zatvorsku kaznu, Emil Zola je izbjegao u Englesku.

Od optužbe 1894. godine do rehabilitacije Alfreda Drajfusa 1906. godine... prošlo je 12 godina.

Zola nije dočekao kraj afere Drajfus. Pronađen je mrtav 29.09.1902. godine, ugušen dimom iz dimnjaka. Glupa nesreća? Atentat? Mi ne znamo.¹

Stati iza nekoga, iza stava, u želji da ga odbraniš, da pokažeš i dokažeš istinu, stojati sam pred svima, ogoljen, napadan, izložen, izopšten...ali siguran i uvjeren, da istina kad krene... nosi sve pred sobom.

Vjerujemo da radimo najbolje zbog istine. Zbog slobode, jednakosti, bratstva, zbog prava na slobodu govora, vladavine prava...

Sličnosti i danas postoje. Od Zolinog vremena do danas. Od nerazumjevanja, osuđivanja, kažnjavanja, pretnji, čak i dužina postupka do ostvarivanja oslobađajuće odluke se nije mnogo izmijenila.

¹ Emil Zola, „J'accuse“ et autres textes sur l'affaire Dreyfus“ présente par Philippe Oriol, Libro 1998, str. 14.

Činjenica je da ne postoji dovoljno volje da se ovakvi predmeti rješavaju u postupku medijacije, kroz primjenu etičkih i profesionalnih standarda i da je potrebno produbiti saradnju novinara i advokata, radi bolje pravne zaštite novinara.

I danas, kada novinar napiše da je donijeta sudska odluka, u društvu se počinje stvarati čudna atmosfera da niko, pa ni novinar, ne smije da komentariše nepravosnažnu odluku? Odakle potiče ograničavanje komentarisanja? Ko i zašto pokušava nametnuti taj standard? Da li to može biti pritisak na pravosuđe? Da li je to suprotno demokratiji i etimologiji? I da li je sledeća faza zabrana komentarisanja?

„Poništenje braka iz razloga mane djevičanstva žene, koji se dogodio prošle godine u Francuskoj, kada je sud u Lilu, poništio brak francuskih državljana arapskog porijekla, dana 01.04.2008. godine, izazvalo je veliku medijsku pažnju koja je otvorila osjetljiva pitanja.

Poništenje je traženo iz razloga što je za vrijeme bračne noći, muž otkrio da žena nije bila djevica, a njemu se predstavljala „kao slobodna i nevina“. On je tražio i dobio poništenje braka. Ministarstvo pravde je posle objavljivanja presude, tražilo od javnog tužioca da uloži blagovremeno žalbu.²

Apelacioni sud u Duaiju dana 17.11.2008. godine je ukinuo odluku suda iz Lila, tako da su do donošenja nove odluke Okružnog suda, supružnici i dalje u braku. U odluci se navodi da „u ovoj hipotezi, obmana ne sadrži glavne kvalitete, osnovano validne za poništenje braka“.

Razlog zbog čega je ova odluka uznemirila javnost je što je poništenjem braka iz ovog razloga, data primat Kuranu, a ne građanskom pravu, ali i zbog seksizma presude (samo žene podnose dokaz gubitka nevinosti, ali nezadovoljstvo je ekskluzivni gubitak muškarca, dakle, ovde nema seksizma). Presuda je nametnula takođe kod braka, jednu stranu obavezu, retroaktivnu vjernost, prilično stranu aktuelnim idejama. Najzad, presuda je bila protivna francuskom pravu (bez suviše analiziranja) i to je najzad jedino pitanje. Pitanje je znati šta su to „glavni kvaliteti“ ličnosti i to je dobro poznata diskusija, gdje uprkos tamnoj zoni, ima jedno vjerovanje: to je javna svijest koja ograničava to što su glavni kvaliteti ličnosti budućih supružnika u Francuskoj 2008. godine.³

Ovaj primjer svjedoči o tome kolika je snaga javnosti i novinara, koji su obavijestili javnost o postojanju takve presude. Da li bi neko znao da je sud dozvolio poništenje umjesto razvoda braka, što bi bio jedini način prestanka braka, da nisu novinari objavili i komentarisali? Javnost nikada ne bi saznala da se brak poništio zbog zablude u pogledu nevinosti bračnog supružnika.

Danas, kada imamo vrijednosti, utvrđene Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i sloboda, pravo na slobodu izražavanja u našem društvu, nalazi se na stalnom ispitu.

Da se podsjetimo, još od francuske revolucije, kada je donijeta Deklaracija o pravima čovjeka i građanina iz 1789. godine, čl. 11 je utvrdio postojanje slobode iznošenja misli i mišljenja i da je to jedno od najdragocijenijih prava čovjeka;

² Časopis Međunarodne unije advokata „Jurist International“ 2008. 2., str. 49. Philippe MALAURIE.

³ Časopis Međunarodne unije advokata „Jurist International“ 2008.2., str. 50, Philippe MALAURIE, Professeur émérite à l'Université Panthéon-Assas, Paris

svaki građanin može govoriti, pisati i štampati slobodno osim ako te slobode ne zloupotrebljava u slučajevima utvrđenim zakonom.

Sve veći broj tužbi za klevetu, može ukazivati da živimo u „osjetljivom“ društvu, u kome su najveći broj oštećenih javne ličnosti, koje ne prepoznaju vlastitu odgovornost i spremnost za javnu kritiku i nastoje u sudskom postupku povratiti izgublenu čast i ugled kroz novčanu satisfakciju. Nije rijedak slučaj da su tužbeni zahtjevi previsoko postavljeni i neusklađeni sa praksom evropskog suda.

Posle drugog svjetskog rata naša sudska praksa nije prihvatila novčanu naknadu neimovinske štete prouzrokovane povredom časti i to je bilo u skladu sa opštim gledanjem na ovo pitanje u to vrijeme.⁴ „Povreda časti, kaže se u jednom rešenju Vrhovnog suda Srbije iz 1949. g., može biti osnov za dosuđenje naknade samo onda ako je usled te povrede nastala šteta, naime kada je povreda imala za posledicu materijalnu štetu.“⁵

S obzirom da su tužbe za naknadu štete od klevete izražene u novcu, bilo bi zanimljivo doći do statistike u poslednjih deset godina, da li je ijedna tužba imala za vrijednost predmeta spora 1,00 KM ili neki drugi simbolični minimum i da li se oštećeni zaista odrekao dosuđenog novca u korist nekog, kako se to obično najavljuje.

Na seminaru u okviru JUFREX projekta, koji je održan u februaru 2018. godine, u prisustvu novinara, advokata, sudija, istaknuti su problemi sa kojim se suočavaju profesionalci u radu kada se odlučuje o tužbama za novinarsku klevetu.

Nepoznavanje novinarskih formi, nedovoljno poznavanje sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, obaveze poštovanja presumpcije nevinosti, kao i dobra priprema novinara u parničnom postupku su osnovni problemi na kojima se zasniva vođenje ovakvih postupaka.

Činjenica je da ne postoji dovoljno volje da se ovakvi predmeti rješavaju u postupku medijacije, kroz primjenu etičkih i profesionalnih standarda i da je potrebno produbiti saradnju novinara i advokata, radi bolje pravne zaštite novinara.

Radi lakšeg pristupa slučajevima klevete, zaključeno je da postoji potreba za priručnikom sa konkretnim presudama i slučajevima, unaprijeđenjem evidencije slučajeva, ali i da se posveti više pažnje online sferi, komentarima na društvenim mrežama, ujednačavanju sudske prakse pred našim sudovima itd.

U svakom slučaju, u budući priručnik treba unijeti nove odluke Ustavnog suda BiH, koje mogu olakšati položaj novinara u postupku, kao što je u jednoj novijih odluka istaknuto da se ne može smatrati nedokazanom činjenica, koju novinar nije dokazao, nego je cijeniti u kontekstu standarda uspostavljenih Zakonom o zaštiti od klevete i čl. 10 EKZLJP (status tužitelja, javni interes, prihvatljiva kritika itd).⁶

4 Naknada štete-Obren Stanković, str. 147, Nomos 1998. godina

5 Rešenje Vrhovnog suda Srbije GZZ. 328/49 od 24.06.1949. godine, Zbirka odluka vrhovnih sudova i uputstava Vrhovnog suda FNRI, 1945-1952, I Beograd, 1952, odl.br. 137

6 Ustavni sud BiH AP/2193/15 od 15.11.2017. tač. 37.

Impressum

Udruženje/udruga BH Novinari

Kralja Tvrtka 5/5, Sarajevo, BiH

Tel: +387 33 223 818;

Fax: + 387 33 255 600

E-mail: bhnovinari@bhnovinari.ba;

Web: www.bhnovinari.ba

Redakcijski kolegij biltena

Faruk Kajtaž

Siniša Vukelić

Borislav Vukojević

Bedrana Kaletović

Amer Tikveša

Urednik

Arman Fazlić

Fotografija

Udruženje/udruga BH novinari